

I. Результати досягнень у галузі природничих, соціогуманітарних та технічних наук

Згідно з тематичним планом НДР Інституту в 2021 р. проводились дослідження за 10 держбюджетними темами, зокрема п'ятьма відомчими фундаментальними темами, однією прикладною темою, однією прикладною темою за Цільовою комплексною міждисциплінарною програмою наукових досліджень НАН України з проблем сталого розвитку та раціонального природокористування в умовах глобальних змін навколишнього середовища на 2020-2024 рр., двома прикладними темами за бюджетної програми "Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень" (КПКВК 6541230), одним науковим проектом молодих вчених за конкурсом «Гранти НАН України дослідницьким лабораторіям/групам молодих вчених НАН України для проведення досліджень за пріоритетними напрямами розвитку науки і техніки 2020-2021 рр.». В Інституті також реалізовувались 3 госпдоговірні теми та 7 міжнародних грантових проектів.

Проведені протягом 2021 року дослідження дозволили отримати ряд важливих теоретичних та прикладних результатів:

Інституційні чинники розвитку ринкового середовища:

- Розроблено методологічні засади формування ефективної логістики товарних ринків на основі відтворювального підходу з цільовою орієнтацією на оптимізацію ринкової доданої вартості. Доведені гіпотетичні твердження про трансформаційний вплив ефективної логістики на теорію ринкової рівноваги та відтворювальний розвиток товарних ринків. Розроблено: теоретико-методичне забезпечення діагностики ефективності ринкових ланцюгів на основі системи збалансованих кількісно-якісних індикаторів; науково-прикладні засади організаційно-економічних та інституційних механізмів формування відтворювальної логістики на агропродовольчих ринках, орієнтованих на більш об'єктивний перерозподіл доданої вартості між ланками ринкових ланцюгів (акад. НАН України Б.В. Буркинський, О.В. Нікішина).

–Розроблено теоретико-методологічні засади розвитку ринку інноваційних технологій (РІТ) в Україні, що базуються на виявленні властивостей інноваційної технології як товару (її виробництво неможливо без отримання нового знання; споживач не стає власником нового знання, втіленого у технології, але має право присвоювати прибуток від її впровадження), виділенні особливої функції РІТ (неінфляційне стимулювання економічного зростання шляхом зниження витрат виробництва за рахунок впровадження інноваційних технологій), виявленні двоїстої ролі держави на РІТ (як регулятора та як суб'єкта ринку, який замовляє та фінансує створення нових знань і технологій), обґрунтуванні структурної моделі РІТ (базуючись на запропонованих методологічних принципах його побудови та визначенні

категорії «ринок інноваційних технологій» як системи організаційно-економічних взаємовідносин виробників знань, технологічних підприємців, господарюючих суб'єктів і держави, що виникають в процесі створення, освоєння, передачі і використання інноваційних технологій) (Н.Л. Шлафман, Т.В. Уманець).

–Розроблено методологічний підхід до трансформації підприємницького середовища в контексті розвитку РІТ, заснований на доведенні тверджень, що: а) завдання трансформації підприємницького середовища це подолання розривів між національною економікою та економікою технологічно розвинених країн; б) як трансформаційний фактор доцільно розглядати державне регулювання, яке має викликати певні зміни в економічній системі (якою у даному випадку виступає підприємницьке середовище) (Н.Л. Шлафман, О.В. Бондаренко).

за КПКВК 6541230:

–Розроблено проєкт Стратегії підвищення продуктивності підприємницької діяльності, який включає: методичний підхід до виявлення прихованих активів підприємств і використання показника валової доданої вартості як головного вимірника продуктивності та потенціалу нагромадження, і залучення капіталу; інструментарій моніторингу диспропорцій розподілу доданої вартості між секторами ланцюга її створення за видами економічної діяльності; перелік пріоритетних видів діяльності високотехнологічного сектору економіки за стратегічними групами в залежності від питомої ваги згенерованої доданої вартості; систему індикаторів результативності стимулювання продуктивності підприємницької діяльності, цільові значення яких обчислені на період до 2030 року і доповнюють положення Стратегії сталого розвитку України (О.І. Лайко, Н.Л. Шлафман).

–Розроблено організаційно-економічний механізм підвищення продуктивності підприємницької діяльності який включає інструментарій: інституціонально-податкового забезпечення відтворення та реінвестування капіталу у високотехнологічному секторі економіки; диференціації ставок оподаткування доходів фізичних осіб та адміністрування податку на додану вартість як засіб збалансованості фіскального навантаження на процес генерації доданої вартості; інституційно-організаційного забезпечення формування бізнес-середовища з підвищеною життєздатністю і антикризовою стійкістю підприємницьких структур (О.І. Лайко, Н.Л. Шлафман).

За напрямком: Розвиток транспортно-транзитного потенціалу України та механізми його реалізації:

– Розроблено методичний підхід до діагностики рівня конкурентоспроможності підприємств водного транспорту на засадах критеріального оцінювання суб'єктів, їх

потенційних можливостей та раціонального використання резервів, заснований на прикладних механізмах врахування мультиколінарного впливу факторів на значення інтегрального функціоналу конкурентоспроможності морської галузі України у кількісному та якісному вираженні; запропоновано науково-прикладний підхід до економіко-математичного моделювання ентропійної цільової функції як узагальнюючої функції оптимізації вантажних перевезень водного транспорту на підставі його конкурентних переваг, які на відміну від наявних підходів, дозволить отримувати допустимі та оптимальні розв'язки за прийнятний час (С.В. Ільченко).

– Удосконалено організаційно-економічний механізм нарощення конкурентного потенціалу водного транспорту на підставі раціонального системно-комплексного врахування природно-ресурсного, виробничого, трудового, інституційного, інноваційно-інвестиційного потенціалу, що дозволяє виявити та комплексно оцінити результати прояву економічних загроз і небезпек при його використанні (С.В. Ільченко).

За напрямком: Інституційні механізми екологізації економіки:

- Розроблено методологічний базис управління екологізацією секторів економіки, що поєднує процеси їх самоорганізації як здатності до спонтанної зміни неупорядкованого стану до впорядкованого та управління, орієнтованого на досягнення стійких запланованих результатів. Розроблено теоретичні основи системно-параметричного узагальнення сучасної аксіоматики формування лінійного та нелінійного управління складними системами стосовно завдань екологізації економіки. Сформовано базову систему інваріантних понять теорії економіко-екологічної нелінійності. Проведено діагностики процесу секторального управління, визначено характерні риси та алгоритм поведінки систем, які дозволяють скоректувати вектори переходу до траєкторії екологічно прийнятного економічного розвитку. Обґрунтовано концептуальну схему інформаційного забезпечення екологоорієнтованих управлінських рішень, що будується на принципах системного підходу до формування статистичної інформації (збір, обробка, накопичення і використання) та представляє собою проєкт багатофункціонального автоматизованого ресурсу (Л.Є. Купінець, В.М. Степанов).

– Концептуалізовано розвиток інклюзивної економіки вражень у природокористуванні на основі поведінкового, екологічного та соціально-ринкового підходів; обґрунтовано методологічні положення щодо вдосконалення системи еколого-економічних відносин відповідно до сутнісної складової добробуту, що опосередкована протиріччям: досвід / враження як економічний атрибут забезпеченості, повноти відчуття та комфорту, –

інклюзія як соціальний атрибут виключеності, ізоляваності, недоступності (Н.І. Хумарова, М. М. Петрушенко).

– Розроблено теоретико-методичні підходи щодо: визначення трансформаційного потенціалу сфери взаємозв'язків «економіка вражень – інклюзивний розвиток – природокористування» та обґрунтування сценаріїв сталого розвитку з урахуванням інклюзивної економіки вражень у природокористуванні, на основі теоретико-ігрового аналізу матриці соціо-еколого-економічних стратегій відповідно до потенційного приросту валової доданої вартості за видами економічної діяльності; удосконалено теоретичні засади та розроблено рекомендації щодо розбудови інституційного середовища для розвитку інклюзивної економіки вражень у природокористуванні в умовах соціально-економічних трансформацій (Н.І. Хумарова, М. М. Петрушенко, Г.М. Шевченко).

за КПКВК 6541230:

– Розроблено теоретичні положення та практичні рекомендації щодо формування інституціонального базису інвестиційно-інноваційної політики раціонального природокористування національної економіки, які базуються на: імплементації світового досвіду використання механізмів стимулювання та інструментарію щодо сталого, відповідального та «зеленого» інвестування, встановленні економіко-екологічних стратегічних пріоритетів – домінант трансформації механізмів та інструментарію вітчизняної економіки; запропоновано науковий підхід до формування адаптивних механізмів стимулювання та провайдингу екологічних інновацій на основі схем їх взаємодії у системі «природа-суспільство» (Н.М. Андрєєва, чл.-кор. НАН України С. І. Князєв).

– Розроблено методичне забезпечення комплексної оцінки інвестиційно-інноваційної політики природокористування на макро-, мезо- рівнях, що враховує ключові домінанти інвестиційно-інноваційної політики природокористування та засади впровадження інноваційної «квадро-спіралі» у сферу природокористування (акад. НАН України Б.В. Буркинський, О.В. Нікішина).

– Розроблено методичний підхід щодо діагностики впровадження домінант інвестиційно-інноваційної політики природокористування в секторальному вимірі, який враховує секторальну дезагрегацію національних індикаторів сталого розвитку з акцентом на інвестиційно-структурний вимір; вплив інституційного сектору домогосподарств на сталий розвиток держави (акад. НАН України Б.В. Буркинський, О.В. Нікішина).

– Розроблено теоретико-методологічні підходи до визначення економічного змісту природно-ресурсних активів рекреаційно-туристичної сфери, а також їх місця та ролі в класифікації природних ресурсів; розроблено науково-методичні підходи щодо: оцінювання ступеня реалізації Цілей сталого розвитку, релевантних рекреаційно-туристичній діяльності,

шляхом визначення інтегрального показника опірності їх реалізації в Україні, та врахування в моделі «витрати-випуск» рекреаційних природних активів у залежності від динаміки їх загальної структури; розроблено оптимізаційну модель для забезпечення прийняття та реалізації рішень у сфері рекреаційно-туристичної діяльності, що дозволяє оцінювати використання її природно-ресурсних активів; запропоновано сукупність складових інституційного забезпечення відтворення природно-ресурсних активів рекреаційно-туристичної сфери; удосконалено механізм формування та використання природно-ресурсних активів у системі управління рекреаційно-туристичною сферою на адміністративно-територіальному рівні, який включає площину інституційних чинників і площину взаємодії інституційних одиниць, які взаємодіють з метою забезпечення рекреаційно-туристичних потреб (Г.М. Шевченко).

За напрямком: Соціально-економічний розвиток південних регіонів України

– Розроблено механізми та інструментарій активізації соціально-економічного розвитку регіональних економічних систем, які включають: а) засоби заміни реверсних дотацій фондами спільного міжмуніципального забезпечення реалізації інвестиційних проєктів; б) заходи освоєння надлишкових коштів місцевих бюджетів, ресурсів державного фонду регіонального розвитку на цілі підвищення спроможності громад; заходи інвестиційно-орієнтованого фіскального стимулювання капіталовкладень та збільшення доходів фізичних осіб, залучених до проєктів співробітництва, за допомогою диференційованих ставок місцевих податків; в) інструменти інноваційно-платформеного забезпечення структурного розвитку і співробітництва регіонів; інституціональні інструменти реалізації повноважень органів місцевого самоврядування районного рівня щодо організації економічного співробітництва територіальних громад; інструменти реалізації агенціями місцевого розвитку функцій координації розвитку територіально-виробничих утворень, на прикладі Українського Причорномор'я (акад. НАН України Б.В. Буркинський, О.І. Лайко).

За напрямком: Досягнення в галузі збереження та поліпшення стану навколишнього середовища та сталого розвитку:

– Розроблено науково-методичний підхід щодо збереження якості рекреаційного середовища завдяки формуванню реєстру природокористувачів на рекреаційній (пляжній) території та можливості поповнення бюджету області за рахунок даних щодо інвентаризації цих територій та здійснення більш чіткого контролю з боку органів управління за діяльністю суб'єктів господарювання, через застосування коригуючих коефіцієнтів для орендної плати в залежності від природних рекреаційних ресурсів і надання рекомендацій щодо обмежень та

обтяжень рекреаційно-туристичних територій у зв'язку з наданням їх в оренду (Н. І. Хумарова, К. О. Костецька).

– Обґрунтовано необхідність формування системи забезпечення функціонування Фонду рекреаційних земель України (ФРЗ), що сприяє наданню рекреаційному природокористуванню ознак керованості та реалізації принципів його інклюзивного розвитку, та складається з таких елементів, як орган управління – Управління ФРЗ, законодавчо-нормативний супровід – ЗУ «Про Фонд рекреаційних земель», впровадження системи дозволів на спеціальне та комплексне природокористування, лімітування рекреаційних навантажень, ліцензування та сертифікацію рекреаційної діяльності, паспортизацію рекреаційних об'єктів, організаційний супровід – Реєстр об'єктів ФРЗ, кадастрове забезпечення (Н. І. Хумарова, Л. М. Черчик).

– Розроблено цифровізований алгоритм збору та оброблення інформації в сфері економічного оподаткування та використання коштів Державного фонду охорони навколишнього природного середовища, що дозволяє прогнозувати надходження економічного податку та створити систему контролю за використанням коштів, що акумульовані для потреб охорони навколишнього середовища. Розроблено алгоритм організації статистичних досліджень, який впорядковує систему взаємозв'язку між розпорядниками даних та користувачами інформації, усуває постійне відставання системи управління від появи нової інформації (Л.Є. Купінець, О.М. Шершун).

за КПКВК 6541230:

– Розроблено апроксимаційну оптимізаційну модель для забезпечення прийняття та реалізації управлінських рішень у сфері рекреаційно-туристичної діяльності, що дозволяє оцінювати використання природно-ресурсних активів, інтегрованих у систему активів рекреаційно-туристичної сфери з метою урахування в одній системі різномірних чинників, а також визначати напрями інвестування відповідно до перспективних видів діяльності, враховуючи діапазон зміни параметрів моделі, що складають її цільову функцію та систему обмежень відповідно до прагнень рекреаційно-туристичних закладів максимізувати свої доходи (Г.М. Шевченко).

АНОТОВАНІ ЗВІТИ ЗА БЮДЖЕТНОЮ ТЕМАТИКОЮ ІНСТИТУТУ ЗА 2021 Р.

Виконання відомчої фундаментальної тематики:

НДР «МЕТОДОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЄЮ СЕКТОРІВ ЕКОНОМІКИ» (науковий керівник д.е.н., проф. Купінець Л.Є., реєстраційний № 0119U000228, строк виконання 01.01.2019–30.12.2021рр.).

Вперше:

– теоретично обґрунтовано вектор розвитку управління секторальною екологізацією, що поєднує процеси самоорганізації економіко-екологічних систем, як здатності нелінійних систем до спонтанної зміни неупорядкованого стану до впорядкованого та управління, орієнтованого на досягнення стійких запланованих результатів шляхом встановлення обмежень (або аттракторів) на відміну від класичного варіанту, в якому домінує традиційний лінійний підхід (збільшення керуючого впливу - збільшення віддачі) (Л.Є. Купінець, В.М. Степанов, Н.М. Андрєєва, О.Є. Рубель);

– обґрунтовано методологію пізнання фактору часу в управлінні нелінійними системами економіко-екологічного типу, сформована предметна галузь пізнання та вихідні основи теорії часу, представлено системно-параметричну модель класифікатора понять теорії часу, в основу побудови якої покладено мову тернарного (тривимірного) опису складних систем, що дозволяє розглядати час як фундаментальну властивість економіко-екологічних процесів (В.М. Степанов);

– запропоновано концептуальну модель стратегічного управління процесом екологізації економіки на підґрунті орієнтації на цілі сталого розвитку, секторальні стратегії, аналіз типології систем управління природокористуванням (природно-ресурсний підхід, господарський підхід, екологічний підхід, підхід «від реципієнта»), специфіку секторальної екологізації в залежності від тісноти зв'язку з природою, яка передбачає спрямування управлінських впливів на реальне досягнення цілей, моделі поведінки підприємств у разі виникнення екологічних конфліктів, застосування синергетичного підходу, впровадження інформаційних систем для підтримки управлінського процесу (Н.М. Андрєєва, Л.Є. Купінець).

Удосконалено:

– методичний підхід до систематизації напрямків інституціонального забезпечення екологізації економіки за критеріями рівня застосування (державна або секторальна), інструментарію, що використовується та розподіляється за ознаками впливу на суб'єкти господарювання (регуляторний, мотиваційний, фіскальний, контрольний) та стану невиробничих сфер, що сприяють процесам секторальної екологізації (освіта, інформація) та у сукупності формують якісно новий тип соціо-еколого-економічних відносин, моделей поведінки та споживання (Н.М. Андрєєва);

– цифровізований алгоритм збору та оброблення інформації в сфері екологічного оподаткування та використання коштів Державного фонду охорони навколишнього природного середовища, відмінністю якого є спосіб подачі інформації, наявність переліку обов'язкових даних, система зворотнього зв'язку, що дозволяє створити належну

статистичну базу дозвільної системи, прогнозування надходження екологічного податку та системи контролю за використанням коштів, акумульованих для потреб охорони навколишнього середовища (Л.Є.Купінець, О.М. Шершун);

– процес організації збору та надання статистичної інформації між розпорядниками та користувачами (суб'єктами управління), який, на відміну від існуючого, передбачає упорядкування її обігу (отримання, накопичення і передача) між первинною ланкою збору та потенційними користувачами, здатними приймати дієві управлінські рішення на основі вибору альтернатив, що ґрунтуються на реальному вимірі стану довкілля та екологічних наслідків функціонування підприємств-природокористувачів (Л.Є. Купінець, О.М. Шершун).

Дістало подальшого розвитку:

– наукове уявлення щодо функціонування моделі еколого-економічної системи, як базису дослідження проблем управління екологізацією суспільного розвитку, яке на відміну від існуючого системного уявлення як сукупності взаємодіючих елементів, доповнено розумінням синергетичного розвитку економічної та природної систем, що дозволяє в новому ракурсі досліджувати процеси функціонування складних систем різного походження, враховуючи їх коеволюцію, неоднозначність траєкторій трансформації, внутрішні та зовнішні взаємозв'язки, принципи нелінійного синтезу та формує новий теоретичний концепт стратегічного управління в цілому та екологізації секторального розвитку, зокрема (Л.Є. Купінець, В.М. Степанов);

– теоретичне розуміння функціонування секторів економіки, як складних економіко-екологічних систем, у напрямках фундаментального розгляду синергетичної концепції, яка базується на поняттях відкритості, неврівноваженості та нелінійності, як станів, за яких відбувається зміна структури системи, виявляється надзвичайна чутливість до стохастичних впливів, непередбачуваних реакцій на зовнішні дії, властивість системи мати стаціонарні стани, здатність до самоорганізаційного ефекту та розвитку за альтернативними напрямками (Л.Є. Купінець);

– теоретичне обґрунтування напрямків розвитку прикладного управління процесами секторальної екологізації, які формують залежність ефективності управлінських впливів від визначення вектору спрямованості процесів самоорганізації економіко-екологічних систем, застосування м'якого та жорсткого (у разі критичних станів розвитку систем) типів керуючого впливу в межах сформованої організаційної структури управління, визначення умов, при яких система набуває більшої стабільності завдяки впливу на механізм самоорганізації за бажаним сценарієм (Л.Є. Купінець, В.М. Степанов, Н.М. Андрєєва, О.Є. Рубель);

– обґрунтування практичного застосування синергетичного підходу до секторального управління екологізацією, який дозволив сконцентрувати покрокові дії в алгоритм управлінського впливу на складні економіко-екологічні системи, елементами якого є визначення керованої системи, факторів, здатних змінювати та активізувати її стан, оцінка діючої управлінської вертикалі та сфер росту, що дозволило оцінити недоліки та наслідки традиційного управління в реальному секторі економіки, зокрема в аграрному, рибогосподарському, енергетичному, сфері аграрного землекористування та морського просторового планування як інструменту екологізації морегосподарського комплексу. (Л.Є. Купінець, О.Є. Рубель, О.Л. Гетьман, Г.О. Тютюнник);

– застосування методології квазі-динамічного моделювання, що включає аналіз динамічних станів та ефективності проміжних інститутів, оцінку методів та механізмів прийняття управлінських рішень, повноти урахування початкових умов, інституційних стратегій та явищ, ступеню патологічності інституційних процесів, які дозволили оцінити інституційний простір реформ, пов'язаних з секторальною екологізацією (О.Є. Рубель);

– методичні основи організації статистичних досліджень навколишнього середовища в системі державного моніторингу, а саме систематизації, обробки і групування первинних статистичних даних, які складають інформаційний базис управлінських рішень та дій в сфері секторальної екологізації, дозволяють впорядкувати систему взаємозв'язку між розпорядниками даних та користувачами інформації та усунути постійне відставання системи управління від появи нової інформації (Л. Є. Купінець, О.М. Шершун).

За результатами досліджень НДР у 2021 році співробітниками відділу опубліковано: 1 монографію, загальним обсягом 10,2 др. арк., 4 брошур (11,76 др. арк.), 1 розділ у колективних монографіях, 1 – стаття Scopus (0,74 д.а.), 10 статей у наукових журналах і збірниках, 27 - тез конференцій. Загальний обсяг публікацій склав 38,1 др. арк. За результатами проведених досліджень підготовлено 2 аналітичні доповіді (1 позапланова), 2 доповідні записки, 4 наукові доповіді.

НДР «ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ЛОГІСТИКИ ТОВАРНИХ РИНКІВ»
(наукові керівники теми: академік НАН України, д.е.н., проф. Буркинський Б.В., д.е.н., с.н.с. Нікішина О.В., реєстраційний № 0119U000227, строк виконання 01.01.2019–31.12.2021 рр.).

Вперше:

– обґрунтовано теоретико-методичний підхід до оцінки трансформаційного впливу формальних інститутів на логістичні процеси товарних ринків шляхом декомпозиції ланкових потокових процесів за сферами регламентованого, часткового регламентованого та

нерегламентованого товароруху та комплексної оцінки напрямів взаємодії й обсягів товароруху даних сфер за складовими ланками ринкових ланцюгів, що дозволяє визначити вплив сучасних тенденцій «тінізації» на функціонування логістичних ланцюгів товарних ринків, проблемні місця і «пастки» в їх інституційному забезпеченні (акад. НАН України Б.В. Буркинський, О.В. Нікішина);

– розроблено методологічні положення логістичного регулювання товарних ринків, які ґрунтуються на визначенні та класифікації системних регуляторів різних рівнів, принципах регулювання ринкового товароруху (рівневої компетентності, цілеспрямованості, синхронізації, ефективності, екологічності) та встановленні взаємозалежності між результативністю регуляторних впливів і спрямованістю економічних інтересів регуляторів у просторово-часовому вимірі логістичної системи ринку, на основі чого доведено необхідність впровадження механізмів узгодження та синхронізації інтересів різних регуляторів (В.М. Лисюк);

– обґрунтовано теоретичні основи формування інституційного базису системи регламентації ринкового товароруху за складовими етапами, в підґрунтя яких закладено: (1) комплексний підхід з охопленням технологічного, економічного та організаційного рівнів міжланкових відносин на етапі опису; (2) використання узагальнених типових стандартів товароруху, які враховують особливості логістичних процесів товарних ринків; (3) адаптивний підхід до інституційного забезпечення регламентації товароруху в умовах нестабільного ринкового середовища, що передбачає формування універсальних логістичних ланцюгів на засадах надання багатоваріантних послуг (О.В. Нікішина, М.Л. Тараканов);

– на підставі проведених емпіричних досліджень верифіковано такі гіпотези: (1) у ланцюгу українського ринку зернових і хлібних продуктів сфери регламентованого, частково регламентованого та нерегламентованого товароруху суміжних переробних ланок (виробництва борошна та хліба) взаємодіють між собою, формуючи динамічну систему міжланкових взаємодій і зв'язків; (2) інституційне забезпечення розвитку переробної та торговельної ланок ланцюга ринку зернових і хлібних продуктів чинить трансформаційний вплив на функціонування усіх трьох сфер товароруху та стимулює зростання обсягів сфер частково регламентованого й нерегламентованого товароруху в ланці виробництва хліба та хлібобулочних виробів нетривалого зберігання в Україні (акад. НАНУ Б.В. Буркинський, О.В. Нікішина).

Удосконалено:

– теоретичні положення логістичної цілісності товарних ринків на основі визначення сутності та ознак категорії «логістична цілісність» шляхом декомпозиції рівнів її формування: (1) логістичної системи з виділенням ознак її цілісності (взаємопов'язаності,

взаємозалежності, емерджентності, відокремленості); (2) ринкових ланцюгів, адаптованих до базових параметрів товарних ринків (товарні та географічні межі, умови входу на ринок, еластичність попиту тощо); (3) суміжних ланок розподілу та збуту товарів на основі інтеграції логістичної та маркетингової складових товароруху в ринку (О.В. Нікішина, М.Л. Тараканов);

– теоретичні положення щодо трансформації структури логістичних ланцюгів продовольчого ринку шляхом включення до їх складу нової ланки у вигляді *логістичного хабу*, що дозволить забезпечити найбільш ефективні логістичні маршрути переміщення, зберігання та експорту продукції, додатковий логістичний ефект за рахунок кооперації логістичних процесів та уніфікації логістичних операцій, а також сприятиме інтеграції вітчизняного продовольчого ринку до міжнародних ланцюгів вартості (В.М. Лисюк, С.О. Крамський);

– інституційне забезпечення формування відтворювальної логістики ринків зернових і хлібних продуктів України шляхом розробки науково-прикладних рекомендацій щодо удосконалення інституційного середовища ланки виробництва хліба та хлібобулочних виробів в напрямі скорочення сфери нерегламентованого товароруху, паритетного розподілу доходів між переробною й торговельною ланками, а також впровадження інституційно-економічних заходів стимулювання експорту продуктів зернопереробки з доданою вартістю для отримання відтворювального, соціального та податкового ефектів у логістичній системі ринку (акад. НАН України Б.В. Буркинський, О.В. Нікішина);

– науково-прикладні положення щодо формування й регулювання ефективних логістичних ланцюгів ринку плодово-ягідної продукції на основі розбудови кооперативних ланцюгів із включенням багатофункціональних кооперативів і логістичного центру (в формі оптового ринку сільськогосподарської продукції), що дозволяє забезпечити об'єктивізацію міжланкового перерозподілу доданої вартості, становлення паритетних зв'язків взаємодії між дрібними виробниками й оптовими покупцями, формування завершеного ланцюга товароруху продукції індивідуальних товаровиробників (О.В. Нікішина, Т.П. Лозова).

Дістало подальший розвиток:

– теоретичне обґрунтування трансформації логістичної концепції «7R» в напрямі визначення різної природи логістичних сервісів з наступним їх поділом на «активні» (необхідний товар, задана кількість, задана якість, заданий термін постачання, необхідний рівень витрат на постачання товару) та «пасивні» сервіси (необхідне місце та необхідний споживач), що дозволило віднести останні до сфери прийняття маркетингових рішень, взаємодоповнення яких «активними» сервісами формує наукове підґрунтя для впровадження концепції «7R» у теорію логістичного маркетингу (О.В. Нікішина, М.Л. Тараканов);

– теоретичний підхід до формування механізмів логістичної взаємодії у контексті теорії життєвого циклу товару, що передбачає: (1) на етапі виходу товару на ринок – доповнення ознак і завдань початкового етапу в аспекті скорочення термінів пробних товарних поставок шляхом впровадження організаційного механізму консолідації логістичних зв'язків між виробничою й торговельною ланками ринкового ланцюга; (2) на етапі зростання – впровадження адаптивних заходів превентивного реагування учасниками логістичних ланцюгів на негативні впливи мінливого ринкового середовища (О.В. Нікішина, М.Л. Тараканов);

– теоретичне обґрунтування положення щодо провідного впливу ринкової логістики на результативність впровадження компонент холістичного маркетингу, а саме: (1) в межах компоненти «маркетинг взаємовідносин» запропоновано інтеграцію логістичних провайдерів у маркетингові мережі для прийняття спільних маркетингових рішень на основі відповідних положень, що дозволяє реалізувати потенціал логістики в процесі збуту товарів; (2) в межах компоненти «інтегрований маркетинг» доповнено мікросегментацію ціннісних орієнтирів споживачів ознакою її глибини, що сприяє забезпеченню відповідності товарних поставок рівням мінливості попиту (О.В. Нікішина, М.Л. Тараканов).

За результатами досліджень НДР в 2021 р. опубліковано 1 колективну монографію загальним обсягом 11,54 др, арк., 2 розділи у колективних монографіях, у т.ч. 1- інших держав, 15 статей у наукових журналах і збірниках, прийнято участь у 17 конференціях, де опубліковано 28 тез доповідей. Загальний обсяг публікацій склав 41,5 ум.др.арк. За результатами досліджень НДР підготовлено 4 наукові та 2 аналітичні доповіді, 2 доповідні та 4 аналітичні записки, з них на 8 отримано позитивні відгуки.

НДР «ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ЕКОНОМІКИ ВРАЖЕНЬ В ПРИРОДОКОРИСТУВАННІ» (науковий керівник д.е.н., проф. Хумарова Н.І., реєстраційний № 0119U000229, строк виконання 01.01.2019–31.12.2021 рр.)

Вперше:

– обґрунтовано загальні та специфічні передумови та закономірності розвитку інклюзивної економіки вражень у природокористуванні, що відображаються через соціально-економічні та економіко-екологічні протиріччя встановлюють концептуальний взаємозв'язок зі сталим розвитком та економікою добробуту, та опосередковують перехід до нової економіки та залучення додаткових інвестицій у сферу гостинності через персоніфікацію масових послуг із наявністю «вау-ефекту», що впливають на конкурентоспроможність через орієнтацію на емоції, відчуття та інший досвід, пов'язаний зі

споживанням екосистемних та інших послуг і реалізуються в межах інноваційних міжгалузевих проєктів і (Н.І. Хумарова, Г.М. Шевченко, М.М. Петрушенко);

– розроблено теоретико-методичний підхід щодо обґрунтування сценаріїв сталого розвитку з урахуванням інклюзивної економіки вражень у природокористуванні, на основі теоретико-ігрового аналізу матриці соціо-еколого-економічних стратегій відповідно до потенційного приросту валової доданої вартості за видами економічної діяльності, згрупованих за критерієм пріоритетності на площині «економіка вражень – природокористування», обумовлений готовністю до змін економіки України відповідно до Цілей сталого розвитку 2030 (М.М. Петрушенко, Г.М. Шевченко, Н.І. Хумарова).

Удосконалено:

– теоретичні засади інституційного забезпечення розвитку інклюзивної економіки вражень у природокористуванні, що ґрунтуються на положеннях нової інституційної економіки, та в їх поєднанні з концепціями соціально-орієнтованої ринкової економіки та сталого розвитку визначають напрями державного регулювання інституціональних змін з метою забезпечення суспільних потреб досвіду/вражень як складової розширеного змісту добробуту в умовах соціально-економічних трансформацій (Н.І. Хумарова, Г.М. Шевченко, М.М. Петрушенко);

– теоретичні підходи до розвитку курортології як галузі господарювання, що охоплює послуги з санаторно-оздоровчого лікування, розміщення та харчування, а також інфраструктурну складову, на основі аналізу існуючого інституційного, зокрема нормативно-законодавчого забезпечення розвитку курортів державного значення в Україні, в межах інклюзивної економіки вражень в природокористуванні (Н.І. Хумарова, М.М. Петрушенко, К.О. Костецька);

– підхід щодо питань узгодження соціо-еколого-економічних інтересів суб'єктів у межах сфери інклюзивної економіки вражень у природокористуванні, на основі мікроекономічного графічного аналізу в модифікованій моделі Бретона-Бреннана-Б'юкенена щодо регулювання та мотивації на континуумі «праця – довкілля (рекреація)» у напрямку підвищення продуктивності праці та водночас забезпечення умов одержання здорового відпочинку, зокрема через поліпшення об'єктів громадського простору – зелених рекреаційних зон (Г.М. Шевченко, Н.І. Хумарова, М.М. Петрушенко);

– обґрунтування стратегічних рішень щодо модернізації інфраструктури курортів державного значення за рахунок використання інтегрованих систем управління інфраструктурним розвитком їх територій, згідно з міжнародними стандартами, зокрема ISO 21500:2012 «Управління проєктами» та ISO 10006:2003 «Управління якістю у проєктах», що на інституційному рівні передбачає узгодження соціо-економіко-екологічних інтересів

суб'єктів курортного господарювання у межах забезпечення раціонального природокористування на засадах інклюзивного підходу (Н.І. Хумарова, М.М. Петрушенко, К.О. Костецька);

– теоретико-методичні засади формування послуг вражень в умовах цифровізації, а саме: розроблено науково-методичний базис інформаційно-цифрових інструментів та створення цифрового простору ринку послуг вражень в умовах геосоціальних та пандемічних обмежень; обґрунтовано економіко-цифрові механізми розвитку ринку послуг вражень із метою зменшення психологічно-емоційної втоми та підвищення продуктивності праці, а також запропоновано дуальну систему надання послуг вражень, як традиційним способом, так і у форматі е-послуг, що дозволить зменшити вразливість суб'єктів підприємницької діяльності від економіко-суспільних явищ кризового характеру (Т.О. Ніколайчук, Н.І. Хумарова, М.М. Петрушенко, Л.М. Черчик).

Дістало подальший розвиток:

– інклюзивно-економічна сутність соціального підприємництва у сфері природокористування, на основі вивчення існуючого стану інститутів громадянського суспільства, зокрема в межах визначення взаємозалежності індексу сталості громадянського суспільства та індексу екологічних показників в країнах Європи за географічною ознакою та ознакою рівня доходів, у межах стратегічних напрямків сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні (Н.І. Хумарова, М.М. Петрушенко, К.О. Костецька);

– науково-методичний підхід щодо збереження якості рекреаційного середовища завдяки формуванню реєстру природокористувачів на рекреаційній (пляжній) території та можливості поповнення бюджету області за рахунок даних щодо інвентаризації цих територій та здійснення більш чіткого контролю з боку органів управління за діяльністю суб'єктів господарювання, через застосування коригуючих коефіцієнтів для орендної плати в залежності від природних рекреаційних ресурсів і встановлення обмежень та обтяжень у використанні рекреаційно-туристичних територій, що надаються в оренду (Н.І. Хумарова, М.М. Петрушенко, К.О. Костецька);

– підхід до визначення складових економіко-правового механізму регулювання відносин у спільному полі діяльності, пов'язаної з економікою вражень у природокористуванні, що поряд із нормативно-правовим регулюванням, забезпеченням фінансово-економічної та екологічної безпеки використання природних ресурсів включають формування напрямів інклюзивного соціально-економічного розвитку, зокрема в межах державно-приватного партнерства в сфері природокористування (Н.І. Хумарова, М.М. Петрушенко, Т.О. Ніколайчук);

– обґрунтування необхідності формування системи забезпечення функціонування Фонду рекреаційних земель України (ФРЗ), що сприяє наданню рекреаційному природокористуванню ознак керованості та реалізації принципів його інклюзивного розвитку, та складається з таких елементів, як орган управління – Управління ФРЗ, законодавчо-нормативний супровід – ЗУ «Про Фонд рекреаційних земель», впровадження системи дозволів на спеціальне та комплексне природокористування, лімітування рекреаційних навантажень, ліцензування та сертифікацію рекреаційної діяльності, паспортизацію рекреаційних об'єктів, організаційний супровід – Реєстр об'єктів ФРЗ, кадастрове забезпечення (Л.М. Черчик, Н.І. Хумарова);

– напрями інституційного забезпечення туристично-рекреаційного природокористування на основі визначення перспективних форм використання природних рекреаційних ресурсів, а також аналізу ролі інклюзивних політичних та економічних інститутів, що спряють забезпеченню якості соціальних послуг, справедливої податкової системи, залученню людей до участі в економічній діяльності, інвестуванню в людський розвиток, впровадженню інновацій, активізації підприємницької діяльності в умовах інклюзивності економіки вражень (Л.М. Черчик, Н.І. Хумарова);

– на основі аналізу чинників мотивації туристичної діяльності обґрунтовано доцільність розвитку інноваційних видів туризму, таких як халяльний туризм, ностальгічний туризм, темний і дум-туризм тощо, у контексті переходу туристичної галузі України до більшої стійкості та сприяння добробуту громад, на території яких розташовані туристичні атракції, що дозволить виявити напрями підвищення конкурентоспроможності туристичних дестинацій із урахуванням їх природної складової, зокрема розташованих у межах території ПЗФ (Н.І. Хумарова, М.М. Петрушенко, Є.Г. Гордійчук);

– формалізована схема взаємозв'язку інституцій, які забезпечують інклюзивний розвиток міських парків, що включає такі складові: створення програм громадської реабілітації та оздоровлення населення, створення куточків «дикої природи», естетичне озеленення місць підтоплення, зсувів та ерозії тощо, на основі анкетування відвідувачів парків щодо визначення пріоритетів їх відпочинку (М.М. Петрушенко, Г.М. Шевченко, Н.В. Вернігорова).

За результатами досліджень НДР в 2021 р. опубліковано 1 монографію (15,0 др.арк.), 2 розділи у колективних монографіях, з них 2 розділи у колективних монографіях інших держав (1,88 др. арк.), 1 брошура (3,5 др. арк.), 1 посібник (9,13 др. арк.), 20 статей у наукових журналах і збірниках, в т.ч. 4 статей у наукових журналах і збірниках, що входять до міжнародних наукометричних баз Scopus і Web of Science та 1 стаття у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та

розвитку та Європейського Союзу, прийнято участь у 64 конференціях, де опубліковано 55 тез доповідей. Загальний обсяг публікацій склав 55,18 ум.др.арк. За результатами досліджень НДР в 2021р. підготовлено 6 наукові доповіді, 2 аналітичні записки та 6 доповідних записок.

НДР «ІНСТИТУЦІОНАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ» (науковий керівник д.е.н., проф. Ільченко С. В., реєстраційний № 0121U108151, строк виконання 01.01.2021–31.06.2023 рр.)

Вперше:

–розроблено науковий підхід до групування конкурентних переваг водного транспорту, який враховує рівень об'єкта, види водного транспорту, їх загальні і специфічні переваги та недоліки;

–запропоновано визначення економічної сутності поняття конкурентні переваги водного транспорту які являють собою унікальне поєднання використання наявних виробничих можливостей суб'єктів господарювання з їх поточною репутацією на ринку, що сприяють наданню замовникам конкурентоспроможних транспортних послуг, завдяки чому суб'єкти господарювання є здатними забезпечити свою присутність на ринку транспортних послуг в довгостроковій перспективі (С.В. Ільченко, І.В. Грищенко, В.Ф. Грищенко);

–розроблена поетапна модельна методика проведення діагностики рівня конкурентоспроможності підприємства водного транспорту, яка враховує специфіку досліджуваної сфери і спеціалізацію діяльності її підприємств з урахуванням критеріїв виду економічної діяльності, організаційної форми суб'єкту, розміру підприємства, виду виконуваних робіт і надаваних послуг та інших особливостей, та сприяє визначенню слабких місць підприємства, яким потрібно приділити увагу та удосконалити, наявних потенційних можливостей та резервів, їх раціонального використання для ефективного коригування стратегічного та операційного планів розвитку підприємств (Н.Д. Маслій);

–створено засоби математичного моделювання для ентропійної цільової функції як узагальнюючої функції оптимізації вантажних перевезень водного транспорту на підставі його конкурентних переваг, які на відміну від наявних підходів, дозволяють отримувати допустимі та оптимальні розв'язки за прийнятний час (С.В. Котенко);

–запропоновано методичний підхід врахування мультиколінеарного впливу факторів на значення інтегрального функціоналу конкурентоспроможності морської інфраструктури України (С.В. Котенко).

Удосконалено:

–структуру конкурентного потенціалу водного транспорту, яка на відміну від існуючих підходів включає такі основні його елементи, як природно-ресурсний потенціал, виробничий потенціал, трудовий потенціал, інституційний потенціал, інноваційно-інвестиційний потенціал, що дозволяє комплексно оцінити результати прояву економічних загроз і небезпек при його використанні (С.В. Ільченко, І.В. Грищенко, В.Ф. Грищенко);

–понятійно-категоріальний апарат економічної теорії шляхом визначення економічної сутності поняття «конкурентний потенціал водного транспорту», яку на відміну від існуючих, представлено як максимально можливий обсяг надання транспортних послуг водним транспортом України за умови найбільш ефективного використання всіх факторів виробництва (С.В. Ільченко, І.В. Грищенко, В.Ф. Грищенко);

–алгоритмічне забезпечення розрахунку та оптимізації економічних характеристик перевезення вантажів за врахування конкурентної боротьби, яке, на відміну від існуючих підходів, дозволяє сформуванню безперервної в часі моделі, що призведе до збільшення її релевантності (С.В. Котенко);

–математичну формалізацію оцінки конкурентоспроможності за безперервною шкалою дійсних чисел поза залежністю від шкал вимірювання окремих факторів (С.В. Котенко);

– методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності морської інфраструктури за різних груп факторів з математичною формалізацією окремих векторних функціоналів, векторної адитивності вказаних функціоналів та врахування ваги їх впливу на інтегральну конкурентоспроможність морської інфраструктури (С.В. Ільченко, С.В. Котенко);

– обґрунтування заходів оптимізації структури регулювання взаємин суб'єктів водного транспорту та розробка стратегічних рекомендацій на основі аналізу впливу правового регулювання на розвиток суб'єктів господарювання (С.В. Котенко);

– теоретико-методологічні засади розвитку водного транспорту шляхом систематизації наукових підходів та методів діагностики рівня конкурентоспроможності підприємств водного транспорту, що дозволило узагальнити комплексне розуміння конкурентоспроможності, яке представляє собою сукупність наявних та задіяних можливостей підприємства із одночасним виявленням резервів, використання яких дозволить більш якісно і ефективно розробити стратегічні та комплексні заходи з метою світового транспортно-логістичного розвитку (С.В. Ільченко, І.В. Грищенко, В.Ф. Грищенко).

Дістало подальший розвиток:

–методичний підхід до побудови профілю конкурентної стратегії внутрішнього водного транспорту України, який на відміну від існуючих підходів включає основні елементи конкурентного потенціалу, такі як природно-ресурсний потенціал, виробничий потенціал, трудовий потенціал, інституційний потенціал та інноваційно-інвестиційний

потенціал, що дозволяє комплексно оцінити результати прояву економічних загроз і небезпек при його використанні (С.В. Ільченко, І.В. Грищенко, В.Ф. Грищенко);

– структура організаційно-економічного механізму фінансування реалізації конкурентних стратегій водного транспорту України, який, на відміну від існуючих, базується на інтеграції цілей суб'єктів господарювання у галузі водного транспорту з цілями національної, Європейської стратегії розвитку водного транспорту та цілями сталого розвитку для забезпечення глобальної економіко-екологічної безпеки та дозволяє підсилити адаптивність та конкурентоспроможність водного транспорту України в умовах структурних змін макросередовища (С.В. Ільченко, І.В. Грищенко, В.Ф. Грищенко);

– математичне моделювання часових рядів за використання формалізованого виокремлення фонових факторів та аперіодичних гармонік, яке, на відміну від існуючих підходів, дозволяє виявити вплив невідомих апріорі факторів (С.В. Котенко);

– математичне моделювання знаходження інтегрального функціоналу конкурентоспроможності морської інфраструктури за врахування як різних шкал вимірювання факторів, так і взаємного впливу вказаних факторів (С.В. Котенко);

– систематизація чинників конкурентоспроможності морської інфраструктури за виокремлення двох основних категорій: об'єктивних чинників, які не залежать від інституційних та інституціональних сфер впливу України, і суб'єктивних, таких, які інституційні та інституціональні структури можуть корегувати, збільшуючи позитивні та зменшуючи негативні наслідки їх впливів, що, окрім ефективного управління конкурентоспроможністю дозволяє сформувати більш релевантний методичний підхід для прогнозу та порівняльного аналізу досягнутих результатів (С.В. Ільченко, М.А. Дем'янчук).

За результатами досліджень НДР у 2021 р. опубліковано 1 збірник наукових праць, загальним обсягом 11,5 ум.др. арк., 1 збірник матеріалів конференцій, загальним обсягом 10,6 ум.др.арк., 2 методичних посібника, загальним обсягом 5,35 ум.др.арк., 24 статті у наукових журналах та збірниках наукових праць, з них 12 статей у наукових журналах, що занесені у міжнародні наукометричні бази Scopus та Web of Science (2 з яких є у друці), взято участь у 14 конференціях, за результатами яких опубліковано 13 тез доповідей, одні з яких є у друці. За результатами проведених досліджень у 2021 р. підготовлено 2 наукові доповіді, 3 аналітичні, 3 науково-аналітичні та 2 доповідні записки, з яких впроваджено у розробку 4. Отримано 9 Свідоцтв авторського права за темою дослідження. Загальний обсяг публікацій співробітників відділу склав 85,71 ум. др. арк.

Виконання відомчої прикладної тематики:

НДР «ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ» (наукові керівники: академік НАНУ, д.е.н., проф. Буркинський Б.В., д.е.н., проф. Лайко О.І., реєстраційний № 0119U002419, строк виконання 01.07.2019–31.12.2021 рр.):

Вперше:

- розроблено механізм активізації залучення фінансових ресурсів європейських структурних фондів для забезпечення активізації економічного розвитку і міжрегіонального, транскордонного співробітництва громад з країнами ЄС який включає в себе:

а) інструментарій конкурсно-цільового використання понадпланових ресурсів місцевих бюджетів та ДФРР на покриття витрат участі вітчизняних інституцій в європейських інтеррегіональних програмах співпраці в сфері імплементації спільних політик та розвитку територіально-господарських, комунікаційних мереж, спрямованих на участь в міжнародних ланцюгах розподілу праці в територіально-секторальному вимірі на основі реалізації національних інтересів (виражених цілями №1-3 Державної Стратегії регіонального розвитку, Концепції реформування місцевого самоврядування та Національної економічної стратегії);

б) інституціональну рамку взаємодії державних органів і бенефіціарів щодо адаптованої імплементації європейських правил фінансово-організаційного моніторингу результатів участі вітчизняних партнерів в грантових проєктах економічного розвитку (акад. НАН України Б.В. Буркинський, О.І. Лайко).

Удосконалено:

- інструментарій фінансового забезпечення економічного розвитку і міжрегіонального та транскордонного співробітництва областей і громад України шляхом розробки порядку використання тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів, утворених з понаднормових надходжень податків і зборів, який передбачає їхню переорієнтацію з депозитних і облігаційних термінових вкладів на формування фондів гарантування та здійснення ініціюючих капіталовкладень в інвестиційні проєкти, які визнаються пріоритетними відповідно до стратегічних документів просторового розвитку на базовому, районному, обласному рівнях (О.І. Лайко);

- механізм горизонтального вирівнювання фінансово-бюджетної спроможності територіальних громад на засадах реалізації принципів субсидіарності, антипатерналізму та партисипативності шляхом скасування в Бюджетного кодексі України порядку вилучення в розвинених громад суми перевищення бюджетних надходжень з податку на доходи фізичних осіб над середнім по області середньодушовим значенням даного показника і введення

порядку обов'язкового спрямування таких коштів на забезпечення виконання договорів економічного співробітництва в форматі участі економічно розвинених і нерозвинених громад з метою реалізації ними спільних проєктів та подолання дивергенцій і економічної відсталості (О.І. Лайко);

- методичний підхід до визначення ключових характеристик механізму активізації інноваційного співробітництва шляхом діагностики проблемних питань регіонального інноваційного розвитку на основі системи показників, яка, на відміну від існуючих, дозволяє визначити суб'єктний склад учасників інноваційного співробітництва в розрізі інститутів генерації та споживання інновацій, інтенсивність співробітництва та його результативність (О.А. Єрмакова);

- методичний підхід до діагностики стану інфраструктурного забезпечення в сфері інновацій в регіоні, а саме сформовано систему показників, яка, на відміну від існуючих, дозволяє здійснити оцінку в розрізі функціональних груп інститутів інноваційної інфраструктури, а саме: фінансові, виробничо-технологічні інститути, інформаційні структури, інститути з комерціалізації інновацій (О.А. Єрмакова);

- інституційне забезпечення процесів розробки, актуалізації та реалізації стратегій сталого розвитку громад і міжмуніципального співробітництва шляхом розробки типового положення про агенції місцевого розвитку з визначенням таких функцій як: координація управлінських рішень, комплексне використання ресурсів та резервів в економічній, екологічній та соціальній сферах, а також у просторовому вимірі на базовому рівні місцевого самоврядування, синхронізація процесів довгострокового, середньострокового та поточного планування, накопичення та адаптація світового і вітчизняного досвіду організації та супроводження економічного співробітництва (В.М. Осипов);

- наукові засади визначення повноважень місцевого самоврядування районного рівня шляхом розробки заходів забезпечення реалізації спільних інтересів територіальних громад сіл, селищ та міст в частині надання публічних, соціальних, реалізації функцій економічного розвитку району, залучення інвестицій, розподілу субсидій і трансфертів, координації реалізації спільних проєктів співробітництва ОТГ та забезпечення їх співфінансування (В.Ф. Горячук);

- інституціонально-функціональні засади обґрунтування сценаріїв реформування рівнів місцевого самоврядування шляхом визначення критеріїв фінансово-бюджетної раціональності, функціональності, достатності, наявності людського соціального капіталу, які відповідають реалізації принципу субсидіарності та підтверджують доцільність збереження районних органів управління та врядування з чітким визначенням їхніх

повноважень та фінансового забезпечення виконання функцій координації та представлення спільних інтересів громад, згідно статті 140 Конституції України (В.Ф. Горячук);

- методичний підхід до оцінки результативності реформи адміністративно-територіального устрою України та місцевого самоврядування, який ґрунтується на принципах субсидіарності, ефективності та самодостатності і включає в себе групи індикаторів: територіальної організації влади, розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади, фінансово-бюджетної децентралізації та економічної самодостатності громад базового рівня (В.Ф. Горячук).

Дістало подальшого розвитку:

- заходи активізації міжмуніципального економічного співробітництва в умовах децентралізації шляхом розробки:

а) інструментарію мережевого планування і розміщення в громадах підприємств, відповідно до перспективних планів просторового розвитку і принципу раціональності використання та розвитку ресурсного, просторового, інфраструктурного, інституціонального, людського, фінансового потенціалу для генерації доданої вартості як джерела фінансово-бюджетної спроможності громад;

б) заходів податкової підтримки у вигляді відтермінування сплати місцевих податків протягом періоду досягнення окупності проєктів, що реалізується як пріоритетні для громад, районів, областей в рамках забезпечення міжтериторіального розподілу праці і співробітництва (на прикладі організації виробництва харчових продуктів і біопалива в районах Українського Причорномор'я) (акад. НАН України Б.В. Буркинський, О.І. Лайко, М.Б. Єжов);

- заходи реалізації регіональної економічної політики забезпечення спроможності територіально-господарських систем шляхом інституціонального закріплення порядку розподілу коштів ДФРР та коштів держбюджетних фондів вирівнювання на покриття витрат по диференційованому співфінансуванню реалізації інвестиційних проєктів міжмуніципальної економічної співпраці громадами, в обсягах, які визначаються ступенем бюджетної спроможності громад: 90% - для дотаційних громад, 50% - для громад з нульовим вирівнюванням, 30% - для спроможних громад (О.І. Лайко);

- систематизація та типізація механізмів провадження регіональної політики інноваційного співробітництва з позиції її сучасної концепції, що розкриває мотиваційно-цільові орієнтири організації процесу взаємодії суб'єктів попиту і пропозиції інновацій, забезпечуючи тим самим їх застосування у відповідності із потребами учасників інноваційної діяльності в регіоні (О.А. Єрмакова);

- механізм регіонального брокериджу в сфері інновацій, орієнтований на сприяння встановленню зв'язків між суб'єктами попиту і пропозиції інновацій в аспекті їх комерціалізації; визначено ключові характеристики регіонального брокериджу в сфері інновацій, варіації яких обумовлюють формування унікальних брокерських бізнес-моделей в регіоні в залежності від його потреб (О.А. Єрмакова);

- інституціональні засади формування та функціонування європейських та вітчизняних інноваційних партнерств за напрямками: створення національних платформ інноваційного співробітництва; інтеграція платформ різних рівнів (локальних, регіональних, національних, транскордонних, європейських); формування інституту інноваційних брокерів, створення постійно діючих консалтингових / брокерських сервісів в сфері інновацій; залучення ресурсів галузевих регіональних програм до формування інноваційних партнерств, розробка та прийняття національної концепції та програми формування інноваційних партнерств (О.А. Єрмакова);

- інструменти активізації співпраці суб'єктів наукової діяльності та муніципальних управлінських і економічних структур шляхом розробки і адаптації підходів до стратегування, розробки, моніторингу та реалізації прогнозів сталого розвитку територіально-господарських систем в міжрегіональному вимірі на прикладі громад Одеської та Миколаївської областей (В.М. Осипов);

- концептуальні засади формування системи інструментів регіонального розвитку шляхом адаптації європейських підходів до її побудови в складі: угод регіонального розвитку, державних програм регіонального призначення, угод щодо реалізації міжрегіональних проектів, державних програм подолання депресивності територій, програм транскордонного співробітництва, регіональних цільових програм (В.Ф. Горячук);

- пропозиції щодо інституціонального забезпечення регіональної політики в Україні в частині внесення змін у проєкти Законів України «Про внесення змін до Закону України «Про засади державної регіональної політики», «Про особливості стимулювання регіонального розвитку» та «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо підвищення ефективності використання коштів державного фонду регіонального розвитку» стосовно систематизації законодавства у сфері регулювання регіонального розвитку, визначення головної мети регіонального розвитку в контексті європейського досвіду, формування та затвердження стратегій розвитку територіальних громад, врахування спільних інтересів територіальних громад, урахуванням документів Ради Європи та Європейського Союзу при формуванні нормативно-правової бази, державної регіональної політики, розподілу коштів державного фонду регіонального розвитку між регіонами (В.Ф. Горячук).

За 2021 рік співробітниками відділу за бюджетною темою опубліковано 3 розділи у колективних зарубіжних монографіях, з яких 1 – в наукометричній базі Scopus (1,25 др. арк.), 16 статей в наукових журналах і збірниках (в т.ч. 5 статей у закордонних наукових журналах і збірниках, 4 - в наукометричних базах Scopus та Web of Science), 5 статей підготовлено до друку, з яких 2 статті в наукометричних базах Scopus та Web of Science, 7 тез конференцій, 1 навчальний посібник, 20 публікацій на Інтернет-порталі. Підготовлено до друку колективну монографію за результатами виконання теми НДР. Загальний обсяг публікацій склав 38,36 др. арк. За результатами проведених досліджень підготовлено 10 доповідних записок, 1 аналітичну записку, 1 наукову доповідь, на які отримано 6 позитивних відгуків.

НАУКОВИЙ ПРОЄКТ,

**що виконується за грантом НАН України дослідницьким лабораторіям/групам
молодих вчених НАН України на 2020-2021рр.**

НДР «ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНО-РЕСУРСНИХ АКТИВІВ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ» (науковий керівник д.е.н., доц. Шевченко Г.М., реєстраційний № 0120U100159, строк виконання 01.2020 - 12.2021 рр.):

Вперше:

– розроблено науково-методичний підхід щодо оцінювання ступеня реалізації Цілей сталого розвитку, шляхом визначення інтегрального показника опірності реалізації ЦСР в Україні, релевантних рекреаційно-туристичній діяльності, зокрема на прикладі Цілі 3 «Міцне здоров'я і добробут», де природно-ресурсні активи визначено як важливу складову добробуту в його широкому розумінні; що дозволяє пріоритезувати прояви взаємозв'язку туристично-рекреаційної діяльності і навколишнього природного середовища, зокрема в межах гармонізації, з використанням елементів теорії графів, структури цілей сільського зеленого туризму і ЦСР (Г.М. Шевченко).

Удосконалено:

– механізм формування та використання природно-ресурсних активів у системі управління рекреаційно-туристичною сферою адміністративно-територіальної одиниці, що включає площину інституційних чинників і площину взаємодії інституційних одиниць, яка містить: ресурсне забезпечення виробництва рекреаційно-туристичного продукту, організацію взаємозв'язків між складовими ресурсного забезпечення, виробництво рекреаційно-туристичного продукту, розподіл валового рекреаційно-туристичного продукту та відтворення природних рекреаційних ресурсів; з метою, за умови змішаної форми ринкового, державного та громадського регулювання, забезпечення рекреаційно-туристичних потреб (Г.М. Шевченко);

–розроблено апроксимаційну оптимізаційну модель для забезпечення прийняття та реалізації управлінських рішень у сфері рекреаційно-туристичної діяльності, що дозволяє оцінювати використання природно-ресурсних активів, інтегрованих у систему активів рекреаційно-туристичної сфери з метою урахування в одній системі різнорідних чинників, а також визначати напрями інвестування відповідно до перспективних видів діяльності, враховуючи діапазон зміни параметрів моделі, що складають її цільову функцію та систему обмежень відповідно до прагнень рекреаційно-туристичних закладів максимізувати свої доходи (Г.М. Шевченко);

–визначено місце та роль природно-ресурсних активів у класифікації природних ресурсів, а саме: з погляду їх формування – через їх зв'язок із потенційними ресурсами, які в діючих економічних умовах не можуть бути використані прибутково, та, відповідно, – через зв'язок із поняттями «природно-ресурсний потенціал» і «резерв і запас природних ресурсів»; та з погляду їх використання – через їх зв'язок із фактичними ресурсами, що використовуються чи можуть використовуватися прибутково (Г.М. Шевченко).

Дістало подальший розвиток:

–обґрунтовано чинники, за яких природні ресурси в процесі їх формування та використання ідентифікуються як активи, а саме які визначають: необхідність прибутковості в процесі їх використання (економічний чинник); втрачання природним ресурсом можливості вважатися активом через забруднення (екологічний чинник); вагомість природних активів як складової добробуту (соціальний чинник); право людини на використання природного ресурсу як початкову необхідну умову його ідентифікації як активу (правовий чинник) (Г.М. Шевченко);

–запропоновано сукупність складових інституційного забезпечення відтворення природно-ресурсних активів рекреаційно-туристичної сфери, зокрема таких як підтримка «зелених» інвестицій, складання екологічно релевантних управлінських звітів, формування екологічних фондів тощо; яка поряд із оцінюванням і програмуванням є функціональною складовою запропонованої концептуальної моделі управління природно-ресурсними активами, що на теоретико-методологічному рівні забезпечує реалізацію кінцевої мети – задоволення рекреаційних і туристичних потреб індивідів (Г.М. Шевченко);

–обґрунтовано доцільність диверсифікації використання природних ресурсів у рекреаційно-туристичній сфері як напряму формування і використання її природно-ресурсних активів, інструменти забезпечення якої базуються на програмно-цільовому, кластерному та діджиталізаційному підходах, і полягають у такому: стратегування розвитку рекреаційної території з урахуванням інтересів її стейкхолдерів і специфіки природних ресурсів; конгломеративна кластеризація, що враховує інтереси влади, громад і населення в

контексті форм і прав власності на природні ресурси; інтерактивна кадастрова карта в межах відповідних державних реєстрів (О.С. Голікова).

За результатами досліджень НДР в 2021 р. опубліковано: 2 монографії (23,5 др.арк.), 2 розділи у колективних монографіях, з них 2 розділи у колективних монографіях інших держав (1,45 др. арк.), 15 статей у наукових журналах і збірниках, в т.ч. 4 статті у наукових журналах і збірниках, що входять до міжнародних наукометричних баз Scopus і Web of Science, та 1 стаття у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу, прийнято участь у 10 конференціях, де опубліковано 8 тез доповідей. Загальний обсяг публікацій склав 36,47 ум.др.арк. За результатами досліджень НДР в 2021р. підготовлено 1 наукова доповідь, 1 аналітична записка та 1 доповідна записка.

**Цільова програма наукових досліджень НАН України
„Траєкторія сталого розвитку України до 2030 року”
(Рішення Бюро Відділення економіки НАН України,
протокол № 8 від 25.09.2018р.)**

**НДР «ТРАНСФОРМАЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД РОЗВИТКУ РИНКУ
ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ» (науковий керівник д.е.н., с.н.с.
Шлафман Н.Л., реєстраційний № 0119U002418, строк виконання 01.07.2019–
31.12.2021рр.)**

Вперше:

–розроблено концептуальну модель стійкого розвитку ринку інноваційних технологій в Україні на основі трансформації підприємницького середовища, яка базується: на теорії інноваційного розвитку, доведенні твердження, що підприємницьке середовище є базовою стратегічною змінною, трансформація якої (за допомогою механізмів та інструментів державного регулювання) є запорукою стійкого розвитку ринку інноваційних технологій в Україні, запропонованій системі принципів трансформації підприємницького середовища в контексті стійкого розвитку ринку інноваційних технологій на основі виявлених тенденцій, що склались у світовій економіці в останнє десятиріччя, виявленому взаємозв’язку факторів, які характеризують стан підприємницького середовища та впливають на розвиток ринку інноваційних технологій, а також враховує ймовірнісний характер розвитку соціально-економічних процесів у світовій та національних економіках (Н.Л. Шлафман, О.В. Бондаренко, В.В. Лукашук);

–обґрунтовано методологічний підхід до трансформації підприємницького середовища в контексті розвитку ринку інноваційних технологій в Україні, заснований на доведенні

тверджень, що: а) завдання трансформації підприємницького середовища це подолання таких розривів між національною економікою та економікою технологічно розвинених країн, як: технологічний, тобто паритетний обмін найновішими технологіями відбувається тільки між розвинутими країнами, а на ринки інших країн передаються технології попередніх рівнів, що дозволяє компаніям розвинутих країн збільшувати прибуток за рахунок «розтягування» у часі життєвого циклу технологій; конкурентоспроможність виробництва продукції; якість структури підприємницького сектора; ступінь зносу основних фондів; якість інституційних факторів; б) як трансформаційний фактор доцільно розглядати державне регулювання, яке має викликати певні зміни в економічній системі (яким у даному випадку виступає підприємницьке середовище) (Н.Л. Шлафман, О.В. Бондаренко, В.В. Лукащук);

- обґрунтовано методологічні принципи, на які має спиратись державне регулювання як трансформаційний фактор: системність як логічна послідовність і безперервність заходів щодо досягнення мети трансформації; раціональність як рух до досягнення мети за допомогою найбільш ефективних методів; аналітичність як використання об'єктивної інформації та визначення реальних результатів процесу трансформації за допомогою кількісних і якісних показників; транспарентність як процедура прийняття рішень на базі об'єктивного розгляду альтернатив та контролю всіх акторів процесу трансформації; (Н.Л. Шлафман, О.В. Бондаренко, В.В. Лукащук);

- доведено, що якість інституційних факторів є первісною, тобто інші розриви (конкурентоспроможності виробництва продукції; якості структури підприємницького сектора; ступеня зносу основних фондів) є похідними від неї. Відповідно, трансформацію інституційного середовища доцільно проводити, базуючись на комбінуванні програмно-цільового методу (основними особливостями якого є системність, спрямованість на досягнення конкретної мети або системи цілей, послідовність і організаційна відособленість цільових програм) та проєктного підходу, тобто для досягнення кожної цільової функції треба розробляти проєкти у формі державних цільових програм, на основі чого запропоновано алгоритм розробки державних цільових програм та їх структура (Н.Л. Шлафман, О.В. Бондаренко, В.В. Лукащук);

- розроблено методологічні засади побудови моделі координаційних потоків для розрахунку синергетичного ефекту від взаємодії між суб'єктами РІТ на засадах економічної синергетики та теорії «м'якого» моделювання за такими складовими: актуальність проблеми; понятійно-категоріальний апарат моделювання; концептуальний підхід до побудови моделі координаційних потоків для розрахунку синергетичного ефекту від взаємодії між суб'єктами РІТ; елементи інформаційної взаємодії учасників управлінських відносин; організаційно-

ієрархічна структура моделі координаційних потоків для розрахунку синергетичного ефекту від взаємодії між суб'єктами РІТ (Т.В. Уманець, І.А. Топалова, В.В. Лукашук).

Удосконалено:

– методичний підхід до побудови структурної моделі мотивації підприємницьких структур до розвитку ринку інноваційних технологій, який, на відміну від існуючих, поєднує структурну модель ідентифікатора та структурну модель класифікатора, що дає синергетичний ефект у вигляді кількісної оцінки рівня мотивації, оскільки, перша дозволяє отримати загальну оцінку потенційної придатності підприємницьких структур регіону до розвитку ринку інноваційних технологій, а друга – згрупувати мотиваційні чинники, що впливають на об'єкт мотивації; містить шкалу оцінки впливу чинників на рівень підприємницьких структур до розвитку ринку інноваційних технологій, яка нараховує п'ять груп рівня мотивації: оптимальний, високий, середній, низький та критичний (Т.В. Уманець, Л.С. Шаталова, В.В. Лукашук);

– понятійно-категоріальний апарат теорії стратегічного управління за такими категоріями, як: стратегія мотивації суб'єкта підприємницької діяльності, яка визначена як складова загальної стратегії розвитку суб'єкта господарювання, що представляє довгострокову програму дій, направлену на використання інноваційних детермінант ендогенного середовища ринку інноваційних технологій та його екзогенного середовища з метою підвищення результативності інноваційної та науково-технічної діяльності суб'єкта господарювання; детермінанти зовнішнього середовища ринку інноваційних технологій, які визначені як екзогенні чинники, як макросередовища, так і мікросередовища, що мотивують або стримують суб'єкта підприємницької діяльності до використання, формування, втілення та комерціалізації інноваційних ідей, продуктів, технологій, послуг, т.ін.; ендогенні детермінанти суб'єкта підприємницької діяльності, що сприяють розвитку ринку інноваційних технологій, як наявні фактори його внутрішнього середовища, поліпшення яких призведе до покращення результативності його інноваційної та науково-технічної діяльності (Г.В. Карпінська).

Дістало подальший розвиток:

– понятійно-категоріальний апарат теорії «м'якого» моделювання бізнес-процесів економічної системи в частині надання визначення поняття «синергетична ефективність» (засіб обліку загальної ефективності функціонування системи, який складається з об'єднання ефективностей використання різних видів моделей, або ефективного використання координаційних потоків між суб'єктами економічної діяльності різних рівнів управління), «координація» (проблема забезпечення всіх об'єктів управління достатньою кількістю і якістю інформації, необхідної для ухвалення рішень, яка дозволяла б досягти мети,

поставленої перед суб'єктами ринку інноваційних технологій (далі –РІТ) як економічною системою) (Т.В. Уманець, І.А. Топалова, В.В. Лукашук);

– понятійно-категоріальний апарат теорії мотивації в частині надання визначення поняття «мотивація підприємницьких структур до розвитку ринку інноваційних технологій» з позиції управлінського (як функції керівництва, яка передбачає формування для об'єкту ринку інноваційних технологій регіону потреб і стимулів щодо ефективного використання його ресурсного та інноваційного потенціалів), процесного (як результат взаємодії між собою двох великих груп факторів: стимулів та переваг) та синергетичного (як узагальненого процесу взаємної зацікавленості усіх суб'єктів ринку інноваційних технологій ефективно використовувати такі засоби мотивації підприємницьких структур до розвитку ринку інноваційних технологій, як: інноваційна сприйнятливість, забезпеченість суб'єктів ринку інноваційних технологій ресурсами, якість організації та спілкування та інноваційна компетентність з позиції постачальника інноваційних технологій з метою розвитку даного ринку) підходів; «об'єкту мотивації підприємницьких структур до розвитку ринку інноваційних технологій» (це суб'єкти ринку інноваційних технологій, а саме: держава; суб'єкти, що здійснюють дослідження і розробки; підприємства реального сектору економіки та технологічних підприємств як посередників між попередніми двома) (Т.В. Уманець, Л.С. Шаталова, В.В. Лукашук);

– методичний підхід до визначення та розробки інноваційної стратегії суб'єкта господарювання в контексті мотивації підвищення результативності його інноваційної та науково-технічної діяльності для розвитку ринку інноваційних технологій, який, на відміну від існуючих, враховує вплив на нього екзогенних детермінант ринку інноваційних технологій та ендогенних детермінант його внутрішнього середовища, що надає можливість суб'єкту підприємницької діяльності вибрати відповідний варіант розвитку його інноваційної діяльності (Г.В. Карпінська);

– методичний інструментарій визначення рівня впливу ендогенних детермінант на результативність інноваційної та науково-технічної діяльності суб'єкта господарювання , який, на відміну від існуючих, надає можливість оцінити та проаналізувати ефективність використання його фінансових та матеріально-технічних ресурсів, інноваційних здібностей персоналу, інноваційних конкурентних переваг (Г.В. Карпінська);

– агрегований методичний підхід до формування структури стратегічних цілей, який, на відміну від існуючих, поєднує в собі такі методи як: «метод забезпечення необхідних умов» для побудови і формулювання цілей 1-ого та 2-ого рівнів, що дозволить керівництву визначити які саме екзогенні детермінанти ринку інноваційних технологій можливо використовувати для реалізації обраної стратегії та «SMART метод» для

визначення цільових результатів ендогенних детермінант суб'єкта підприємницької діяльності (Г.В. Карпінська).

За результатами досліджень НДР в 2021 році співробітниками відділу опубліковано: 1 монографія, загальним обсягом 10 ум.др.арк., 1 розділ у колективних монографіях, загальним обсягом 0,5 ум.др.арк., 9 наукових статей у фахових виданнях України, 3 статті у наукових виданнях іноземних держав (з яких – 1 в Scopus та 1 – в WoS), 12 тез науково-практичних конференцій, прийнято участь у 17 міжнародних конференціях. Отримано 1 свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір. Загальний обсяг публікацій склав понад 20 ум.др.арк. За результатами досліджень НДР в 2021р. підготовлено 5 наукових доповідей та 5 доповідних записок, на які отримано 8 позитивних відгуків.

Цільова комплексна міждисциплінарна програма наукових досліджень НАН України з проблем сталого розвитку та раціонального природокористування в умовах глобальних змін навколишнього середовища на 2020-2024 рр.

(Розпорядження Президії НАН України від 11.06.2020 № 260)

НДР «ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОРСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА ВІД ЗАБРУДНЕННЯ СУДНАМИ» (науковий керівник д.е.н., проф. Ільченко С.В., реєстраційний № 0120U103050, строк виконання 15.06.2020-31.12.2024 рр.)

Удосконалено:

–алгоритмічне забезпечення управління інформаційними потоками, яке сформовано на базі цільового методичного підходу і супроводжується вперше розробленим комплексом рекомендацій щодо застосування інформаційно-аналітичного інструментарію проєктного підходу до створення СППР (С.В. Котенко);

–концептуальні положення до формування державного організаційно-інституціонального забезпечення поведінки з баластними водами методами превентивного захисту на основі актуалізованих інструментів управління, економічної доцільності та природоохоронної спрямованості (акад. НАН України Б.В. Буркинський, С.В. Ільченко);

–науково-прикладне обґрунтування регуляторних та координаційних підходів, що базуються на економічній доцільності, орієнтовані на рівноважний розвиток морських екосистем та екологічну безпеку судноплавства (акад. НАН України Б.В. Буркинський, С.В. Ільченко).

Дістало подальшого розвитку:

–обґрунтування створення сучасної інформаційної системи управління техногенними навантаженням на морське середовище; систематизація економічних наслідків забруднення

акваторій нафтопродуктами, що дозволило обґрунтувати зв'язок між ефективністю управління ліквідації наслідків аварії та своєчасністю отримання оперативної інформації суб'єктом прийняття рішень; концептуальні підходи та вимоги до проєктного етапу створення національної інтерактивної системи прийняття рішень в управлінні техногенним навантаженням на морське середовище, які полягають у: її інтегрованості; адаптивності; базуванні на сучасних інформаційних протоколах; гармонізованому доступу до даних, якими керують розподілені центри обробки інформації; надійних і ефективних засобів аналізу та представлення даних (акад. НАН України Б.В. Буркинський, С.В. Ільченко).

За результатами досліджень НДР в 2021 р. опубліковано 1 монографію, загальним обсягом 6,4 ум. др. арк., 5 статей у наукових журналах та збірниках наукових праць, з них 3 статті у виданнях, внесених до наукометричної бази Scopus, з яких 2 статті у друці, взято участь у 2 конференціях, за результатами опубліковано 2 тези доповідей. Підготовлено 1 аналітичну, 1 науково-аналітичну та 1 доповідну записки, з яких впроваджено у розробку 2. Загальний обсяг публікацій склав 10,73 ум. др. арк.

Виконання додаткової відомчої прикладної тематики

за бюджетною програмою «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень» (КПКВК 6541230)

(постанова Президії НАН України від 18.12.2019 № 339)

НДР «ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ» (наукові керівники акад. НАН України, д.е.н., проф. Буркинський Б.В., д.е.н., проф. Лайко О.І., реєстраційний № 0120U101163, строк виконання 01.01.2020 – 31.12.2021рр.):

Вперше:

– розроблено організаційно-економічний механізм реалізації Стратегії підвищення продуктивності підприємницької діяльності в умовах трансформаційних змін економіки України, який ґрунтується на принципах: науковості, цілеспрямованості, відповідності, адаптивності, узгодженості інтересів, стабільності, бюджетної ефективності, відповідальності, субсидіарності; включає в себе цільові, функціональні та забезпечувальні компоненти щодо: інституціонально-податкового стимулювання відтворення та реінвестування капіталу у високотехнологічному секторі економіки; запровадження диференційованої шкали оподаткування доходів фізичних осіб з пороговими значеннями ставок як засобу забезпечення соціальної справедливості, суспільно-економічної збалансованості та чиннику зростання доходів бюджетів; нормативного стимулювання державно-приватного партнерства і встановлення мораторію на збільшення податкового

навантаження на додану вартість, створювану підприємницьким сектором (акад. НАН України Б.В. Буркинський, Н.Л. Шлафман, О.І. Лайко);

– запропоновано кумулятивний механізм збільшення валової доданої вартості високотехнологічного сектору національної економіки, який включає в себе заходи організаційно-економічного, фінансового, інституційного, інфраструктурного, інформаційного забезпечення трансферу знань і технологій підприємствами реального сектору економіки та податковий інструментарій забезпечення замкненості, безперервності і стійкості циклів розширеного відтворення капіталу як основи для підвищення продуктивності вітчизняних підприємств на інноваційному базисі (О.А. Єрмакова, О.І. Лайко).

Удосконалено:

– положення інституціонального забезпечення підвищення продуктивності підприємницької діяльності шляхом розробки податкових інструментів підвищення рівня інвестиційної привабливості та капіталізації підприємств в частині: обмеження виведення капіталу з бізнесу та його відтоку за кордон; адміністрування податку на додану вартість щодо вирішення проблеми «податкових ям»; фіскальних обмежень на експорт сировини та подовження ланцюжків доданої вартості, формування бізнес-середовища, сприятливого для відтворення і реінвестування капіталу (В.Ф. Горячук);

– методичні засади формування об'єктивної інформаційної основи для визначення результатів капіталізації підприємницьких структур шляхом обґрунтування таких інструментів аналізу управлінського балансу як: структурування активів за ознакою прихованості, які розподілені на фізичні, фінансові, природні, нематеріальні та за ознакою явності, які включають в себе фізичні, природні та інтелектуальні активи (В.Ф. Горячук);

– понятійно-категоріальний апарат теорії державного регулювання економіки шляхом вдосконалення поняття «організаційно-економічний механізм реалізації стратегії підвищення продуктивності підприємницької діяльності», яке, з урахуванням виділених чотирьох наукових підходів до визначення категорії «організаційно-економічний механізм» (економіко-математичний, загальносистемний, елементний і процесний), розуміється як система взаємопов'язаних організаційних та економічних методів та інструментів, взаємодія яких (при наявності зворотного зв'язку) сприяє підвищенню продуктивності підприємницької діяльності (Н.Л. Шлафман, О.В. Бондаренко).

Дістали подальшого розвитку:

– інструментарій збереження стійкості та підвищення суспільної ефективності функціонування бізнес-структур в контексті реалізації цілей Стратегії підвищення продуктивності підприємницької діяльності та протидії негативному впливу пандемічних

обмежень шляхом: 1) обґрунтування інституціональних заходів надання пільг з прямих податків на підприємницьку діяльність для упередження банкрутства на умовах забезпечення підприємцями збільшення доходів фізичних осіб (найманих працівників) як джерела підвищення суспільного добробуту і забезпечення податкових надходжень до бюджетів всіх рівнів; 2) формування системних інфраструктурних інституцій підтримки бізнесу в реальному та віртуальному форматах (наприклад, на платформі «Дія-бізнес») з виконанням організаційно-комунікаційних, інформаційних функцій з подальшим розширенням повноважень і можливостей до рівня фінансово-кредитних, інвестиційно-забезпечувальних послуг на умовах партнерства (О.І. Лайко, М.Б. Єжов);

– методичні засади оцінки та регулювання продуктивності підприємств шляхом використання показників «капітал» та «валова додана вартість» як інтегральних індикаторів результативності їхньої діяльності в контексті застосування внутрішньо-управлінських та зовнішніх засобів стимулювання розширеного відтворення засобів виробництва і збільшення ланцюгів доданої вартості як складових спіралі капіталізації. (В.Ф. Горячук);

– уявлення про структуру системи управління капіталізацією, де «базовий» рівень складають господарські суб'єкти, які в умовах конкурентної боротьби здійснюють свою економічну діяльність, на другому «координаційному» рівні діють державні та громадські інститути, які формують та забезпечують виконання формальних та неформальних норм, які спрямовані забезпечити позитивний характер конкуренції, розподіл ресурсів суспільства таким чином, щоб забезпечити певну узгодженість та координацію всіх суб'єктів нижчого рівня щодо росту їх власної капіталізації. На третьому «стратегічному» рівні визначаються система цінностей, якими керується суспільство, його стратегічні цілі (інтегральна картина майбутнього), шляхи та ресурси необхідні для їх досягнення (В.Ф. Горячук).

За результатами досліджень НДР опубліковано: 1 монографію, 4 статті в наукових фахових виданнях України; у наукових виданнях іноземних держав – 5 статей (в т.ч. 2 в WoS, 2 в Scopus), тези науково-практичних конференцій – 2. Загальний обсяг публікацій склав понад 25 ум.др.арк. Взято участь у 6 наукових конференціях. За результатами досліджень НДР також підготовлено 5 доповідних записки та 2 аналітичні записки, одержано 4 акти впровадження.

НДР «ДОМІНАНТИ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ» (наукові керівники акад. НАН України, д.е.н., проф. Буркинський Б.В., д.е.н., проф. Андрєєва Н.М., реєстраційний № 0120U100160, строк виконання 01.01.2020 – 31.12.2021рр.):

Вперше:

– розроблено науковий підхід до формування адаптивних механізмів стимулювання та провайдингу екологічних інновацій, який ґрунтується на дослідженні концептуальних підходів щодо сутності та визначенні схем взаємодії: механізмів управління провайдингом екологічних інновацій, дії підсистем механізму управління на рівні підприємства-інноватора; формуванні механізму стимулювання впровадження інновацій (Н.М. Андрєєва, чл.-кор. НАН України С. І. Князєв);

– розроблено методичне забезпечення діагностики впровадження доміант інвестиційно-інноваційної політики природокористування в секторальному вимірі на засадах концепцій сталого розвитку та квадро-спіралі, в підґрунтя якого закладено: (1) секторальну дезагрегацію національних індикаторів сталого розвитку, інтеграцію в оціночну систему одиничних і загальних індикаторів сталого розвитку з акцентом на інвестиційно-структурний вимір; (2) діагностику впливу інституційного сектору домогосподарств на сталий розвиток держави; (3) 5-етапну процедуру експертної та комплексної оцінки реалізації доміант інвестиційно-інноваційної політики природокористування в секторах економіки на основі міжсекторального аналізу загальних індикаторів сталого розвитку, що дозволяє здійснити позиціонування секторів за їх внеском у сталий розвиток держави, як підґрунтя для розробки адаптивних механізмів раціонального природокористування (акад. НАН України Б.В. Буркинський, О.В. Нікішина);

– розроблено методичний підхід до стратегічного управління інвестиційно-інноваційною діяльністю у сфері екологічно безпечного землекористування, який ґрунтується на системному форсайт – дослідженні та передбачає комплексне використання адаптованого інструментарію: PESTLE-, SWOT-, SMART – аналізів, економіко-екологічної оцінки, формуванні екологічної стратегії та розробки Дорожньої Карти (Н.М. Андрєєва, Г.О. Тютюнник).

Удосконалено:

– адаптивний механізм трансферу технологій в межах реалізації еко-інноваційного проєкту на підприємствах, який на відміну від існуючих передбачає створення науков-інноваційного еко-центру на базі краудсорсингової платформи (Н.М. Андрєєва, чл.-кор. НАН України С. І. Князєв);

– теоретико-методичний підхід до оцінки впливу сектору домогосподарств, як суб'єкта інвестиційно-інноваційної політики природокористування відповідно до концепції квадро-спіралі, на сталий розвиток держави, який включає обґрунтування їх природи та функцій у ринковій економіці та розробку методичних положень щодо діагностики впровадження пріоритетів інвестиційної політики сталого розвитку в секторі домогосподарств. Апробація даних методичних положень засвідчила вагомий вплив

домогосподарств на сталий відтворювальний розвиток аграрного сектору та всієї економіки держави, обґрунтувала доцільність розширення складу загальних індикаторів сталого розвитку за цим сектором та організацію додаткових статистичних спостережень (акад. НАН України Б.В. Буркинський, О.В. Нікішина);

– систему індикаторів сталого розвитку в секторальному вимірі шляхом розробки показників, що поєднують інвестиційну та екологічну компоненти (наприклад, обсяг секторальних капітальних інвестицій на поводження з відходами на одну тонну утворених відходів у секторі), що дозволяє провести міжсекторальний порівняльний аналіз і визначити диспропорції в інвестиційному забезпеченні сталого розвитку різних секторів національної економіки (порушення правила «забруднювач платить найбільше») (акад. НАН України Б.В. Буркинський, О.В. Нікішина);

– інституціональний базис з питань регулювання земельних відносин на засадах стратегування, зокрема надано рекомендації щодо напрямів розвитку Стратегічного управління інвестиційно-інноваційною діяльністю на основі сформованих принципів наукового забезпечення сфери екологічно безпечного землекористування та розв'язання питання управління інвестиційними потоками використання земельних ресурсів (Н.М. Андрєєва, Г.О. Тютюнник);

– класифікацію інноваційних парків України за критерієм «екологічні знання / інновації» на площині еволюції helix-моделювання на основі аналізу екологічно релевантної та науково-освітньої діяльності промислових парків за областями України, а також обґрунтовано та удосконалено підхід щодо інституційного забезпечення розвитку екологічно релевантної науково-освітньої діяльності в межах інноваційних парків України (Н.І. Хумарова, М.М. Петрушенко);

– методичний підхід щодо систематизації, обробки і групування даних статистичного спостереження стану інноваційного розвитку агросектору, який дозволяє впорядкувати та систематизувати отримані результати з метою всебічної характеристики та аналізу стану та стратегування інноваційного розвитку агросектору (Л.Є. Купінець, О.М. Шершун);

– процес організаційної взаємодії між установами державної системи правової охорони інтелектуальної власності (ДП «Український інститут інтелектуальної власності», Державна інноваційна фінансово-кредитна установа), який, на відміну від існуючих реалій дозволяє підвищити рівень інноваційної активності та диверсифікувати джерела фінансової допомоги інноваційно активним структурам (винахідникам) та підвищити комунікаційну взаємодію держави, науки та бізнесу (Л.Є. Купінець, О.М. Шершун);

– наукові підходи до скрінінгу природоохоронних інновацій (система водокористування, водовідновлення та басейнового управління) та економіко-екологічного

інжинірингу інновацій, які на відміну від інших передбачають використання Cost-Benefit аналізу щодо оцінки вартості стратегічних інновацій та інвестицій в екосистемні послуги з метою адаптації до зміни клімату басейну р. Дністер (О.Є. Рубель).

Дістало подальшого розвитку:

– обґрунтування та формування системи рекомендацій щодо розвитку національної системи провайдингу та трансферу екологічних інновацій у сферу раціонального природокористування, які на відміну від існуючих передбачають розвиток національної системи трансферу інновацій (Н.М. Андрєєва, чл.-кор. НАН України С. І. Князєв);

– класифікація підприємницьких моделей провайдингу інновацій у сфері раціонального природокористування, яка на відміну від інших враховує особливості системного впровадження механізмів екологічного маркетингу, трансферу, провайдингу та життєвого циклу продукції (Н.М. Андрєєва, чл.-кор. НАН України С. І. Князєв);

– інституційні механізми адаптації водних інновацій в національну економіку в контексті забезпечення імплементації Європейського водного законодавства, які на відміну від існуючих ґрунтуються на узагальненні методології адаптивного управління водними ресурсами та особливості імплементації у політику раціонального природокористування «водної етики» (О.Є. Рубель).

– механізм фінансової підтримки Державною інноваційною фінансово-кредитною установою інноваційно-активних підприємств агросектору, який, на відміну від існуючого, розповсюджується на всіх учасників інноваційного процесу (розробників та користувачів інновацій) (Л.Є. Купінець, О.М. Шершун).

– обґрунтування та розробка комплексу екологічно релевантних освітніх заходів у межах проведеної експертної оцінки, коригування та редагування «Проекту Регіонального плану управління відходами Одеської області до 2030 року» (Н.І. Хумарова, М.М. Петрушенко);

– інформаційно-комунікаційне забезпечення сфери екологічно безпечного землекористування у якості інструменту та платформи суб'єктів земельних відносин для зовнішнього і внутрішнього нагляду та контролю за станом навколишнього середовища через врахування систематизації даних та кореляції із відомостями досліджень науково-дослідних установ та територіальних органів з регулювання земельних відносин (Н.М. Андрєєва, Г.О. Тютюнник).

За результатами досліджень НДР у 2021 році опубліковано: 1 монографію, загальним обсягом 24,5 др. арк., 3 брошури (12,83 др. арк.) підготовлено до друку, 1 розділ колективної монографії (1,16 д.а.) 7 статей у наукових журналах і збірниках, що входять до міжнародних наукометричних баз Scopus і Web of Science, 1 статтю у іноземному науковому журналі, 7

статей у наукових журналах і збірниках, 15 - тез конференцій. Загальний обсяг публікацій склав 55,8 др. арк. За результатами проведених досліджень підготовлено 2 наукові доповіді, 1 науково-аналітичну доповідь, 3 аналітичні доповіді.

ДОГОВІРНА ТЕМАТИКА:

НДР «СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ВИЗИРСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ДО 2030 РОКУ» (період виконання: 15.04 – 31.10.2021; договір про надання консультаційних послуг № 115 від 15 квітня 2021 р.):

Запропоновано інституційне забезпечення процесів розробки, актуалізації та реалізації стратегій сталого розвитку громад і міжмуніципального співробітництва шляхом розробки типового положення про агенції місцевого розвитку з визначенням таких функцій як: координація управлінських рішень, комплексне використання ресурсів та резервів в економічній, екологічній та соціальній сферах, а також у просторовому вимірі на базовому рівні місцевого самоврядування, синхронізація процесів довгострокового, середньострокового та поточного планування, накопичення та адаптація світового і вітчизняного досвіду організації та супроводження економічного співробітництва.

Оптимізовано організаційну структуру управління сталим розвитком підприємствами і ОТГ в єдиному методичному тандемі.

Практична спрямованість отриманих результатів по прогнозуванню стратегічних пріоритетів сталого розвитку територіально-виробничих утворень і їх реалізації обумовлена можливістю подальшого отримання портфеля замовлень госпдоговірних НДР.

НДР «НАУКОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ЕКСПЕРТНИЙ ВИСНОВОК ЩОДО ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ НА ПЕРІОД ДО 2030 РОКУ» (період виконання: 17.08 – 31.12.2021; договір про надання консультаційних послуг № 3 від 18.08.2021р):

- здійснено експертну оцінку, коригування та редагування "Проекту Регіонального плану управління відходами Одеської області до 2030 року"

НДР «НАУКОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ЕКСПЕРТНИЙ ВИСНОВОК ЩОДО ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ НА ПЕРІОД ДО 2030 РОКУ» (період виконання: 19.07 – 31.12.2021; договір про надання консультаційних послуг № 07-04/2021 від 19.07.2021р.):

Надано науково-експертний висновок щодо можливого економічного ефекту для країни від продовження туристичного сезону.

ВИКОНАННЯ МІЖНАРОДНИХ ПРОЄКТІВ

1. «Транснаціональне кластерне співробітництво в аграрно-продовольчому секторі, на основі методу розумної спеціалізації у Дунайському регіоні - S3Cluster», 2018-2021рр.

Установи партнери: Центр Регіонального розвитку Мунтяни (Румунія).

- Створення регіонального агро-промислового кластера в Дунайському регіоні;
- Проведення щомісячних зустрічей партнерів кластеру;
- Проведення Фінальної конференції та 4-го Семінару з Політичного діалогу.
- проведення Стірінгового комітету “Transnational Cluster Cooperation active on Agro – food, based on Smart Specialization Approach in Danube region” «Транснаціональна Кластерна Кооперація в агропромисловому секторі, що базується на Смарт Спеціалізації в Дунайському регіоні»
- Підготовка політичних рекомендації «Транснаціональна Кластера Кооперація в агропромисловому секторі , що базується на Смарт Спеціалізації в Дунайському регіоні»
- Проведення фінансової звітності за 6 період Проєкту перед Державною Аудиторською Службою України.

Всього 14 дистанційних зустрічей.

2. “Новий підхід в усуненні морського і річкового забруднення” (“Marine and River Litter Elimination New Approach”), 08.2018-02.2021рр.

Установи партнери: Муніципалітет м. Деміркей (Туреччина), Асоціація зелених країн (Болгарія), Асоціація сталого розвитку "Прут-Дунай" м. Галац (Румунія), Центр екологічного консультування м. Кагул (Молдова), Муніципалітет м. Малко-Тирново (Болгарія).

- Проведено фінансовий аудит діяльності за проєктом;
- Здійснено підтримку інформаційного забезпечення (сайту проєкту), надано доступ партнерам для актуалізації даних.

У звітному році проведено 2 робочих зустрічей, воркшопів тощо.

3. «Давайте їздити на велосипеді у басейні Чорного моря» («LET'S CYCLE AT THE BLACK SEA»), 07.2020 - 12.2022рр.

- Проведено навчальні заходи з основ туризму, а саме сталий туризм та гостинність проживання;
- Пройшли навчальні заходи з основ туризму, а саме гастрономія та місцеві кухні;
- Прийнято участь у робочій нараді у м. Сакар'я (Туреччина).

У звітному році проведено 2 робочих зустрічей, воркшопів тощо.

4. «Стратегія нульових відходів: методи та імплементація у басейні Чорного моря – ZeroWasteBSB» («Zero Waste Strategy: Methods and Implementation in Black Sea Basin- ZeroWasteBSB»), 23.04.2020- 22.04.2022рр.

- Підготовлено та надруковано Zero Waste Management Plan відповідно до графіку реалізації проєкту, яка полягає у дослідженні характеристик відходів, аналізі кількості відходів за 2017, 2018 та 2019 роки, проєктування виробників відходів на числових картах, аналізі кількості осаду стічних вод сільських операторів, уточнення відходів тваринництва та визначення способу їх утилізації в Одеському регіоні. Опубліковано та надруковано як «Zero waste management plan» на українській мові (20 екземплярів) із стислим резюме на англійській мові.

- Підготовлено аналіз систем нульових відходів у Європі та цільових країнах на українській та англійській мовах.

- Проведено та презентовано бренд проєкту.

У звітному році проведено 19 робочих зустрічей, воркшопів тощо.

5. «Подолання нездатності сприяти вторинному підприємництву в Дунайському регіоні» (Embracing failure to facilitate second-chance entrepreneurship in the Danube region (Danube Chance 2.0), 07.2018-07.2021

Установи партнери: IFKA Громадська неприбуткова організація з Індустріального розвитку (Угорщина), Стейнбес (Steinbeis 2i GmbH - Німеччина), Центр Соціальних Інновацій (Австрія) та інші.

- Участь у щомісячних засіданнях Керівного Комітету (Steering committee meetings) щодо організаційних питань виконання проєкту (у Zoom-форматі).

- Участь у заключній конференції та капіталізаційному семінарі 23-25 листопада 2021 р. (Joint closing conference and capitalization workshop Danube Chance 2.0 project) (у Zoom-форматі).

- Організація та проведення засідання Консультативної Ради з питань політики (Policy advisory board meeting) та засідання Технічної Консультативної Ради (Technical advisory board meetings) українських стейкхолдерів реалізації проєкту, м. Одеса, 18 травня 2021 р. (м. Одеса, ДУ «ІРЕЕД НАН України») (у Zoom та офлайн форматі).

Всього 20 дистанційних зустрічей.

6. «Стале фінансування позитивних соціальних змін» (Leveraging Finance 4 positive Social Change - Finance4SocialChange), 07.2018-07.2021.

Установи партнери: IFKA Громадська неприбуткова організація з Індустріального розвитку (Угорщина), Центр Соціальних Інновацій (Австрія), Агенція з фінансування соціального підприємництва (Німеччина) та інші.

- Проведено регулярні мітинги та діалоги з партнерами та стейкхолдерами он-лайн (засобами Meet, Zoom, Skype);

- Підготовлено «Інвестиційну стратегію соціального впливу на громади Дунайського регіону»;

- Розроблено політичні рекомендації щодо: створення сприятливої нормативної бази, яка б підтримувала соціальне підприємництво та впливала на інвестування; забезпечення більшої політичної прозорості та видимості стосовно відповідальних міністерств, служб, експертів з політики та контактних осіб із питань соціального підприємництва; ініціювання політики, що сприяє формуванню інвестиційних мереж соціального впливу в Дунайському регіоні;

- проведено Координаційний семінар щодо формування регіональної соціальної політики – 29 вересня 2021 р.;

- укладено меморандуму про взаєморозуміння між Партнерами Проєкту.

- проведення фінансової звітності за 6 період Проєкту перед Державною Аудиторською Службою України.

Всього 5 дистанційних зустрічей.

7. «Розумний транспорт і логістика для міст» («Master in Smart Transport and Logistics for Cities» SmaLog), 2018-2021pp.

Установи партнери: Римський університет Ла Сап'єнца, Харківський національний університет міського господарства імені о. М. Бекетова, Національний університет "Львівська політехніка, Житомирський державний технологічний університет, Національний транспортний університет, Грузинський технічний університет, Батумська державна морська академія, Сілезький університет у Катовицях, Університет прикладної науки: технологія, бізнес та дизайн.

- Взято участь у 10 координаційних зустрічах он-лайн як експерти з представленням презентації результатів виконання активностей по проєкту.

- Проведено опитування різних груп стейкхолдерів проєкту університетів України та Грузії.

- Координація експертної роботи із партнерами університетів Італії.

- Моніторинг результатів проєкту у міжуніверситетських нарадах.

- Рецензування навчального посібника по результатах проєкту.

- Розробка та надання університетам-партнерам персонального заключного висновку щодо якості формування науково-освітніх програм партнера та якості всього проєкту за 11 критеріями.

- Формування фінансового звіту (проміжних та заключного).
- Формування проміжного та заключного звіту по проєкту.
- Формування матеріалів для представлення їх на європейській платформі для проходження подальшого аудиту проєкту.

У звітному році проведено 10 робочих зустрічей, семінарів та нарад.